

Burgemeester: vriend of vijand van de rechtsstaat?

Tilburg, 21 juni 2019, LocHal
V-Fonds en Tilburg University

Wim van de Donk¹

1. Dank voor uitnodiging, wezenlijke discussie vanmiddag, zeg bij de opening van een mooi symposium graag enkele woorden, bereid om einde middag een reflectie te geven op alle bijdragen. Daarna naar afscheid directeur Task Force, waar na een eerste fase vanmiddag een nieuwe directeur zal aantreden. In die Task Force wordt wezenlijk werk verricht om tot een beter functioneren van de opsporing van de georganiseerde criminaliteit te komen. Mooi om te zien dat alle partijen daar samenwerken, en dat duidelijk is dat het werken aan de rechtsstaat een taak van velen is, van politie tot belastingdienst, van defensie tot aan de rechterlijke macht. En dat steeds meer in samenwerking.

En ja: daarin heeft steeds meer ook de burgemeester (en ik zou overigens zeggen: het hele lokale bestuur, en ook de burgers waarvan de burgemeester de eerste mag zijn) een belangrijke rol. Dat blijkt ook uit het mooie boekje dat daar vanmiddag bij gelegenheid van Caspar Hermans en de komst van Ad van Mierlo ten doop wordt gehouden en dat ik U zeer aanbeveel.² De tijd van pappen en nathouden is echt over: een onorthodoxe benadering van de ondermijning van onze rechtsstaat is nodig. Daaraan leveren alle partners van de Task Force een bijdrage. De vraag is natuurlijk of het genoeg is. Ik denk het niet.

- Thema vanmiddag is de oprukkende rol van het bestuur in die aanpak van georganiseerde criminaliteit en daarmee verbonden vormen van vermengingen van boven- en onderwereld en ondermijning, meer in het bijzonder de rol die van de burgemeester in die aanpak steeds meer wordt verwacht. De eerste inleiding gaf daarvan het kader.
- Een veelbesproken thema en goed dat dit symposium wordt georganiseerd. Complimenten aan de organisatoren, want het thema leeft, onderhuids, maar steeds meer ook expliciet.
- Mooi om te zien dat de in de eerste inleiding vanmiddag gepresenteerde dilemma's het meteen duidelijk was dat ook burgemeesters iets magistraals hebben. Dat was in een belangrijk rapport al opgemerkt, maar het blijkt ook hier. Geen gemakkelijke besluiten, maar gewogen in het licht van feiten en omstandigheden. De burgemeester die een pand sluit, is ook daarna de burgervader of -moeder van degenen die door die sluiting worden getroffen. Ik meen niet dat dat een tegenstelling is, alhoewel ik snap dat dat af en toe heel lastig is. En het is vooral, zo blijf ik betogen, zo verschrikkelijk nodig. Ook in het perspectief van het tekortschietende systeem: we hebben echt een levensgroot handhavingstekort.
- Aan de vooravond van de viering dat het 75 jaar geleden is dat wij onze democratie en rechtsstaat hebben herwonnen wil ik mijn complimenten geven aan het V-Fonds om deze bijeenkomst te ondersteunen en mede mogelijk te maken. Juist in een tijd waarin ik soms de indruk heb dat we de verworvenheden van rechtsstaat, democratie als een soort van vanzelfsprekendheid lijken te ervaren is het belangrijk te beklemtonen dat dat natuurlijk

¹ Prof. dr. W.B.H.J. van de Donk is Commissaris van de Koning in de provincie Noord-Brabant en hoogleraar bestuurskunde aan Tilburg University. De bijdrage aan dit symposium levert hij op persoonlijke titel.

² H. Boutellier, C. Hermans en F. van der Plas (2019). Ontsporende vrijheid. Over de maatschappelijke betekenis van ondermijning en het belang van een onorthodoxe aanpak daarvan. Den Haag: Boom Bestuurskunde.

nooit zo is. En misschien moeten we wel extra opletten nu de vijanden van democratie en rechtsstaat niet louter van buiten komen, maar zich bevinden in onze eigen samenleving. Ondernijvende vormen van criminaliteit die werkelijk ongekende vormen aannemen zijn een prominent voorbeeld van zo'n bedreiging, aangejaagd door de mondiale en digitale verschijningsvormen ervan, waartegen we amper adequaat gewapend zijn. De rechtsstaat is aan de staat gebonden, maar die staat staat in belangrijke mate machteloos tegenover dergelijke vormen van ondermijning wanneer die rechtsstaat zich niet succesvol weet te manifesteren op Europees en internationaal niveau. Er zijn eerste aanzetten, maar weer is de vraag: is het genoeg? Ik denk van niet. Soms betekent gebonden zijn aan het recht tegenwoordig: met twee handen op de rug gebonden een ongelijke strijd voeren. Ik hoor spreken van een logistieke nachtmerrie, en dat door mensen die weten hoe het werkt. Mensen van de werkvloer, die zwoegen, maar soms ontgoocheld afhaken. Dat kan en mag niet de bedoeling zijn. En dat geldt ook voor burgemeesters.

2. De vraag hier vanmiddag is of de burgemeester vriend of vijand van de rechtsstaat is. Volgens mij is het antwoord duidelijk, er is echt maar een antwoord mogelijk. De burgemeester is een vriend van democratie en rechtsstaat. Er is eerder duidelijk gewezen op de belangrijke constitutionele bedding van dat ambt. In de constitutie: in het hart van de rechtsstaat. Net als rechters worden burgemeesters op grond van afspraken in onze Grondwet benoemd. Belangrijk ook in de symboliek. (vergelijk de Crown, waarin de jonge Koningin Elisabeth les krijgt over het verschil in 'the dignified' en 'the efficient' in het staatsapparaat.) Met het uitspreken van een eed op de Grondwet worden burgemeesters door de Kroon benoemd. Daarmee zijn ze een baken van onafhankelijkheid, zelfs nu we moeten erkennen dat de Gemeenteraad een belangrijke rol heeft bij de voordracht. De burgemeester heeft geen politieke rol, maar functioneert onafhankelijk, in zekere zin dus ook magistratelijk, met duidelijk commitment aan rechtsstaat en democratie. En dus ook aan de problemen die daar spelen. Burgemeesters zijn geen weggijkers. Ze zijn misschien wel relatief meer zichtbaar dan vele andere spelers. Burgemeesters dragen geen toga en werken niet in de relatieve anonimiteit die veel andere spelers wel hebben.
- Maar: De burgemeester is een vriend van de rechtsstaat! Moet dan zijn, is dat ook. Een ander antwoord is echt niet mogelijk. In dat verband vind ik het persoonlijk een misser om zonder dat duidelijk is hoe een dergelijk ook in de samenleving zeer gewaardeerd onafhankelijk functioneren in een toekomstige situatie wordt geborgd, de benoemingswijze is gedeconstitutionaliseerd. In mijn ogen een Senaat onwaardig. Staat U mij die persoonlijke ontboezeming toe. We leven in een tijd van turbulente maatschappelijke en sociale klimaatverandering, niet louter het fysieke klimaat verandert. In die verandering is onafhankelijk en ook magistratelijk kunnen functioneren wezenlijk. Meer dan ooit wellicht. Maar goed: terug naar de vraag: vriend of vijand van de rechtsstaat.
3. Maar eerst toch even: maar waarvan precies is de burgemeester dan vriend? Belangrijke vraag waar ik eerst wat over wil zeggen (wat bedoelen we eigenlijk met de rechtsstaat en hoe kijken we daar tegenaan?); en dan kom ik later op de vraag of er dan geen vijanden te bekennen zijn. Ik zal U verklappen: die zijn er wel degelijk. Maar dat is niet de burgemeester!
- Eerst dus waarvan precies wel of niet vriend? Ik weet dat de spreker na mij, prof. Zouridis, auteur van het voortreffelijke boek over de institutionele crisis van de rechtsstaat (over de binnenkant van rechtsstatelijk bestuur) daarop nog dieper zal ingaan. Mooi dat dat boek een van de aanleidingen is voor de bijeenkomst hier vanmiddag, evenals het mooie essay dat Niels Karsten publiceerde. Ik wil hier wel zeggen: lees dat boek, een werkelijk voortreffelijke

analyse van de institutionele crisis van onze rechtsstaat. Ik raad het echt iedereen ter lezing aan.³

- Het boek geeft een goed en afgewogen beeld en een kader van analyse en gesprek over wat die van wat die rechtsstaat nu eigenlijk is, en welke perspectieven op het fenomeen ons kunnen helpen bij het zien wie er vriend, en wie vijand van die rechtstaat is.

Zouridis laat vele rijtjes kenmerken zien, ik noem er hier nu gelet op de tijd maar even een, maar er zijn er vele te vinden. Een rechtsstaat is een staat waarin er sprake is van:

- A. Bescherming eigendomsrechten/naleving contracten;
 - B. Die ook daadwerkelijk kunnen worden gehandhaafd (macht en realisatie)
 - C. Van een overheid die in zijn machtsuitoefening ook wordt begrensd (checks and balances); en die zich kenmerkt door:
 - D. Onpartijdigheid en rechtsgelijkheid
 - E. Stabiliteit en bestendigheid
- Ik zei al: er is nog veel meer over te zeggen (en dat doet het boek ook!), ook vanuit de problematiek die ons vanmiddag hier bijeenbrengt: de rol van de burgemeesters in de strijd tegen de georganiseerde misdaad. Dat focust op het functioneren van slechts een, maar wel een heel belangrijk deel, van de rechtsstaat, en dat is het functioneren van wat we doorgaans aanduiden als de keten of het netwerk waarin het strafrecht functioneert. Overigens, en dat is precies een van de aanleidingen voor de discussie over de burgemeester, steeds meer in een samenwerking met of samenhang met bijvoorbeeld het bestuursrecht. In de strijd tegen ondermijning en georganiseerde criminaliteit zijn beide nodig, het strafrecht, als ultimum remedium niet weg te denken, kan het niet alleen. Een van de redenen is dat het fenomeen van de ondermijnende en georganiseerde criminaliteit zo uitdijt en transformeert. Steeds meer internationaal en digitaal ook. We kunnen -dat leert ook de Task Force- niet meer zonder defensie, de belastingdienst, het lokaal bestuur, en ja: ook niet zonder actoren buiten de overheid, zoals banken en bedrijven waarvan we weten dat ze risico's lopen en die bewust of onbewust, facilitatoren van onze criminele vrienden te zijn. En er is vooral veel meer ambitie en innovatie nodig, in het delen van informatie bijvoorbeeld. Want het staat er niet goed voor. Er worden resultaten geboekt, maar de vraag is echt of we een deuk in een pakje boter kunnen slaan. Boter overigens die we allemaal op ons hoofd hebben: want hebben we de werkers van de rechtsstaat niet te veel in een financieel en feitelijke miserie gedrukt? Hebben we niet te lang weggekeken? U mag het zeggen.
 - Maar wat het boek vooral ook zo interessant maakt, is dat hij laat zien dat die rechtsstaat niet louter vanuit een juridisch perspectief moet worden bekeken. Dan doelt hij zowel op buitenkant als binnenkant. Naast het juridische perspectief spelen bij de beoordeling van het functioneren ervan ook een sociologisch en bestuurswetenschappelijk perspectief
 - Het voert te ver om ze hier nu uitvoerig te behandelen, en bovendien spreekt Stavros Zouridis meteen na mij. Wat ik hier vooral wil zeggen is dat elk van die perspectieven een analyse van vrienden en vijanden mogelijk maakt, van kansen en bedreigingen. En dus ook van de vraag waar nu de grootst vijanden zitten, en of daar de burgemeester terecht wordt genoemd. Dat is de vraag vandaag, en ik zie uit naar het gesprek en het debat zo dadelijk. Als een korte aftrap (in het tijdsbestek van mijn bijdrage moet ik mij zeer beperken tot enkele hoofdzaken) denk ik dat zijn analysekader van de institutionele crisis van de rechtsstaat heel bruikbaar is. Hier nu alleen een korte en vlotte schets die veel meer uitdieping en onderzoek, ook naar de rol van de burgemeester, rechtvaardigt.

³ S. Zouridis (2019). De institutionele crisis van de rechtsstaat. Over de binnenkant van rechtsstatelijk bestuur. Den Haag: Boom bestuurskunde.

- Hij noemt de perspectieven, die uiteraard in samenhang worden gebruikt bij analyseren en spreken over de rechtsstaat, ook drie 'hoofdkleuren' die als in een prisma kunnen worden gebundeld en onderscheiden. Ik zal met name aan de laatste aandacht geven.
- 3.1 Het juridische perspectief (volgens velen de hoofdkleur) ziet het fenomeen als een set van rechtsregels, -principes, -procedures, -structuren en rechten. Beginselen als rechtszekerheid en het legaliteitsbeginsel zijn wezenlijk. Het bestuur in een rechtsstaat is gebonden aan het recht.
- Dit perspectief ziet vijanden daar waar de wettelijke grondslag voor overheidshandelen ontbreekt. Dat heeft zoals hij laat zien een normatieve maar ook een feitelijke dimensie. Complexiteit van regulering kan bijdragen aan onzekerheid, en ook de effectiviteit belasten. Een voormalige vicepresident van de Raad van State zei ooit eens: we behandelen in ons land volgens het beginsel van de rechtsgelijkheid in gelijke gevallen gelijk. Maar feitelijk werken we vaak zo dat we eerst alle gevallen gelijk maken. In de uitvoering en complexiteit van regulering kan dus een vijand van de rechtsstaat zelf worden gevonden. Kafka ligt overal op de loer, hier ook.
- 3.2. Er is ook een sociologisch perspectief. Kort en goed komt dat neer op de bredere institutionele verankering van het normatieve kader van de rechtsstaat in de samenleving. Die verankering heeft een institutionele en een feitelijke dimensie. Is er steun, is er draagvlak, feitelijk wordt er verwezen naar de waardendimensie. De wetten zijn in zo'n samenleving meer dan papier. De WRR sprak ooit over 'waarden, normen en de last van het gedrag', en wees op samenhang.
- Ik doe in de korthed ook hier weer het prachtige boek van Zouridis tekort. Maar in dit perspectief ontstaan vijanden in alternatieve waardensets die steun krijgen. Tussen de rechtsorde en de normatieve institutionele orden kunnen, zo laat Zouridis zien, discongruenties optreden. Die kunnen worden gevoed door allerlei bronnen, dat laat ook Zouridis mooi zien. Maar een daarvan hangt samen met het derde perspectief.
- 3.3 Het bestuurswetenschappelijk perspectief of de hoofdkleur van het feitelijke organisatorische functioneren van de rechtsstaat. De rechtstaat is niet alleen 'the dignified' maar ook 'the efficiënt': kortom: gewoon alledaags werk van en door mensen die verbonden zijn aan tal van organisaties en werkverbanden. De vraag die dit perspectief stelt is vooral: worden de waarden waargemaakt? Worden er ook resultaten geboekt. Luhmann zou spreken van 'Legitimation durch Verfahren'. De legitimiteit en steun wordt ook in belangrijke mate gedragen door het feitelijke functioneren. En dat wordt natuurlijk ook bepaald door de manier waarop er georganiseerd en gestuurd wordt, door de 'governance' zoals dat tegenwoordig wordt genoemd.
- Ook hier weer: Vijanden van de rechtsstaat te over.

Er waren grote bezuinigingen op capaciteit waardoor we nog steeds moeten zeggen: Misdad loont. Er is sprake van ondermijning die grote vormen aanneemt. Er worden tientallen miljarden euro's verdiend, als ik de onderzoeken mag geloven (en ik heb geen reden daar vragen bij te stellen), die leiden tot digitalisering en internationalisering aanjagers voor verdere groei van georganiseerde misdad. En er zijn grote vragen te stellen bij effectiviteit van strafrecht als middel om daar geloofwaardig alleen als tegenkracht te opereren.

Digitalisering en internationalisering, grenzen tussen landen, en grenzen tussen en binnen organisaties zijn steeds meer te zien als kansen voor criminelen, als ook een nog steeds tekortschietende samenwerking met organisaties uit het private veld, ik noemde de banken al. Worden ongebruikelijke transacties echt gemeld, en hoe staat het met de betrokkenheid in dat verband van bedrijven en burgers? Kijken we toe, of zelfs weg? Of melden we, en vinden we het niet normaal dat vele jongelui schijnbaar gemakkelijk kunnen kiezen voor een carrière in het criminele circuit? Spreek eens met burgemeesters die met bezorgde ouders spreken.

Series van evenementen en publicaties laten zien dat er veel meer nodig is dan we nu doen. Tempo is nodig en het ligt te laag. Er is heb ik begrepen weer uitstel van de broodnodige vernieuwing van het wetboek van strafvordering (zo verschrikkelijk nodig om het been bij te trekken, zoals ik al eerder in het programma Buitenhof liet weten). Hoop dat die vernieuwing ook echt tot technologisch onafhankelijke wetgeving leidt, en draagvlak krijgt bij bijvoorbeeld politiemensen, officieren van justitie en rechters. Zij moeten ermee gaan werken, en ook bereid zijn vernieuwing zoals die overal in de samenleving (denk aan het bankwezen) nodig is, te accepteren. Tempo is hier echt een thema. Criminele organisaties wachten niet met het verder optimaliseren en internationalisering van hun organisaties. Die hebben geen verkiezingen en kabinetsformaties nodig om tempo te maken met hun verdere systeemintegratie. Zij doen vooral aan risicomangement, en lopen zo te horen maar weinig risico's. Zij hebben hun eigen pensioenakkoord al lang geregeld.

Ik zeg U eerlijk: ik ben niet zonder zorgen of -in het bestuurswetenschappelijke perspectief van effectiviteit en geloofwaardig opererende rechtsstaat wel vaart. We lezen niet echt opwekkende rapporten van visitatiecommissie Zittende Magistratuur (Commissie Sylvester), we lezen telkens weer over een falende inzet op digitalisering (zo verschrikkelijke belangrijk voor echt samenwerken in ketens en netwerken van de rechtsstaat, in het bijzonder ook de strafrechtketen), de doorlooptijden zijn er veel te lang. En dan zijn er de weinig plezierige rapporten over verhoudingen binnen OM. En we zien een Nationale Politie die zich nog moet zetten en zich opnieuw moet organiseren met ook een aankomende pensioneringsgolf.

Een gewezen Officier van Justitie spreekt openlijk over de 'logistieke nachtmerrie in het strafrecht': **is de rechtsstaat niet vijand van zichzelf geworden?**

Eerder deze week hoorde ik van een BOA die op heterdaad iemand betrapte en aanhield. Ik kan U melden dat de verdachte zijn bus eerder terughad dan dat de verwondingen die de BOA opliep konden genezen. Frustratie alom, ook niet goed voor de motivatie van degenen wie we zo hard nodig hebben. Dumpers moeten we dumpen, niet de mensen die er tegen optreden.

Vanochtend: Trotse foto's van afgepakte auto's en Jetski's in de krant. Maar hoeveel wordt er uiteindelijk echt afgepakt en blijft stand in tergend lange procedures en doorlooptijden? Wordt het niet eens tijd voor een Engels model: ik begrijp dat daar van zeer vermogende lieden mag worden gevraagd om uit te leggen of aan te tonen hoe die middelen zijn verkregen. Ik hoor hier van kamers vol dozen en orders, en van zodanig lange procedures dat Rechters soms alleen op grond daarvan een weinig begrijpelijke mildheid ten opzichte van grote boeven moeten tonen. Ik ben geen deskundige noch ingevoerde op het terrein van het strafrecht, maar zie en hoor het belang van een discussie omdat, inderdaad, de legitimiteit van de rechtsstaat ook zijn grondslag vindt in de effectiviteit en geloofwaardigheid van het optreden van de daarvoor verantwoordelijke organisaties.

4. Nieuwe gedaanten van criminaliteit en ondermijning. Kwalitatieve dimensie, kwantitatieve dimensie. In die discussie moet ruim aandacht zijn voor de veranderingen die het fenomeen van de georganiseerde criminaliteit kenmerken. Ik wil best beamen dat we zorgvuldig moeten zijn met de rol en bevoegdheden van burgemeesters hier, maar dat kan ik alleen overtuigend doen wanneer ik ten volle kan beamen dat degenen die er in de eerste plaats voor moeten staan, in staat zijn om hun werk goed genoeg te doen. Daarvan is nu geen sprake. Bovendien, het gaat om ook om een zeer ingewikkelde opgave: het fenomeen ondermijning en georganiseerde criminaliteit dijt uit en transformeert.

Kwantitatief: de enorme bedragen die er omgaan, geld op zoek naar macht en fatsoen.

Kwalitatief: alles waar brabant goed in is in legale economie, bevordert ook foute deel van onze economie en samenleving. Slimme logistiek en onderlinge samenwerking.... Kunnen wij dat ook? De Task Force liet mooie voorbeelden zien. Maar het is maar een begin.

Cultureel: in wijken waar jongeren naar de verdommenis gaan, cultureel/moreel: er is echt wat aan de hand.

Het gebruik van verdovende middelen, drugs genoemd, corrupteert onze samenleving tot in de diepste vezels.

5. De rechtsstaat heeft echte vrienden nodig. Actieve vrienden. Instituties, burgers, en ja, ook de burgemeesters. Openbare orde en veiligheid, Ik zeg het graag Pieter Tops na. De kern van dit alles is een strijd voor een fatsoenlijke samenleving!
6. En in dat verband: Burgemeester als crimefighter? Niet in de eerste lijn, het zou niet mijn benaming zijn. Maar de burgemeester is wel een soort van JCF, een Joint Crime Fighter, een soort JCS, naar analogie F35. Weet U, hou me te goede over de precieze cijfers, dat een kwartiertje vliegen met een F35 meer data genereert dan de hele vloot F16's de afgelopen decennia? Je moet een beetje uitkijken met metaforen, maar in informatie delen en verzamelen zit de kern van de noodzakelijke vernieuwing van onze noodzakelijke strijd, een strijd die we niet mogen verliezen. In verstikkende regels zit nu soms een echte hindernis om informatie goed en adequaat te delen. Begrijp me goed: ik wil de rechtsstaat (en nu heb ik het over het normatieve en juridische perspectief) niet verdedigen door hem af te schaffen. Maar ik weet wel dat er veel meer nodig is in echte samenwerking. Ook met de Zittende Magistratuur. Die is onafhankelijk -dat mag nooit ter discussie staan-, maar dat betekent niet onaantastbaar of onbereikbaar voor een goed gesprek over vormen van samenwerking. Er worden ook in de samenwerking in de keten (of beter: het netwerk van de rechtshandhaving) veel stappen gezet. Maar als U me het eerlijk vraagt is het nog volstrekt onvoldoende. Ik ben echt bezorgd.

Maar niet in de eerste plaats om de rol van de burgemeester. Die is steeds meer een van de spelers in het team vrienden van de rechtsstaat. En als ik dan kritiek hoor denk ik echt: laten we eerst eens kijken of de organisaties die primair gehouden zijn om de keten van het strafrecht en breder: de geloofwaardigheid van de rechtsstaat te dienen adequaat presteren. Dat doen ze, ondanks alle inzet, nu niet. Ze zijn van goede wil, maar in vele opzichten onvoldoende toegerust. Tempi zijn te traag, en tempo is echt een thema! Tijdig leveren is rechtstreeks van belang voor de geloofwaardigheid van de rechtsstaat.

Laten we daarom met enige urgentie erkennen dat het niet goed gaat. Laten we investeren in een perspectief, en dat is meer een kwestie van een decennium van van jaren, waarin de nu in mijn ogen terecht opduikende zorgen over effectiviteit en geloofwaardigheid van de

rechtsstaat adequaat worden geadresseerd. Ik zeg het nog eens: ik maak me echt zorgen. Discussie over de rol van de burgemeester zie ik graag tegemoet vanmiddag, maar houd alsjeblief de blik op het bredere plaatje. En dat is een situatie waarin de rechtsstaat het dreigt af te leggen tegen brutale vormen van georganiseerde criminaliteit, en waarin we amper een deuk in een pakje boter slaan. In die strijd is ook de burgemeester en het lokale bestuur betrokken, informatie delen en opwerken is een noodzakelijke, en niet eens een voldoende voorwaarde voor succes. De burgemeester is in mijn ogen een van de kernspelers in een brede coalitie waarin alle partners hun verantwoordelijkheid moeten nemen. En snel ook, anders is het te laat, en holt het vertrouwen van gewone burgers die dit allemaal aanzien in onze rechtsstaat af (het sociologisch perspectief). Ik moet er niet aan denken. Er staat erg veel op het spel. Ik herhaal: ik ben bezorgd.

We zullen dus moeten investeren (ook feitelijk, in euro's) in een stevige coalitie van vrienden van de rechtsstaat. Ik denk overigens niet dat het slechts een kwestie van geld is, en misschien moeten we extra middelen ook niet in oude systemen en manieren van werken stoppen. Maar echt vernieuwen en innoveren, in techniek, in wetgeving, en in manieren van werken. In dat verband vraag ik ook aandacht voor de achterhaalde manieren van het met het New Public Management geïntroduceerde denken in termen van P maal Q-sturing en financiering. Goed voor plastic emmers, niet voor de aansturing van de professionals van de rechtsstaat. Maar die moeten dan wel ook echte professionals willen en kunnen zijn. Herman Tjeenk Willink, ik noemde hem al eerder, heeft er recent een prachtig boekje over geschreven. We kennen het beeld ook uit andere domeinen als zorg en onderwijs. Maar hier wringt het fors, ook al omdat sturing vooral op de silo's van het systeem ziet, en eigenlijk niet of amper op het functioneren van het geheel. Geen gemakkelijke antwoorden. Wel een uitdaging van formaat die nog amper doordringt. Hans de Bruijn schreef ooit een prachtig essay over de bijsluiters van de prestatiebekostiging: alle negatieve bijwerkingen zijn ook in het systeem van justitie en politie zichtbaar. Soms denk ik weleens dat de negatieve bijwerkingen groter zijn dan de heilzame effecten. Daarom zeg ik: voordat we nu alle pijlen richten op de burgemeester, laten we eerlijk en zeer kritisch het systeem als geheel onder ogen nemen. We kunnen niet wachten, ik vrees dat de achterstand dan te groot wordt, en de rechtsstaat draagvlak (de sociologische kant) verliest. Dat moeten en mogen we niet laten gebeuren (normatief-juridische perspectief). En er is wat aan te doen: maar dan moeten we wel opschieten en ons de goede vragen stellen. En daarvoor biedt een fris bestuurswetenschappelijk perspectief op sturing en financiering dat recht doet aan de rechtsstaat alle mogelijkheden.